

heid hebben gewonnen. Het boek blijft elken arts ten zeerste aanbevolen. J. GEWIN.

Eine Tuberkuloseforschungsreise nach Jerusalem von HANS MUCH, unter Mitarbeit von Drs. CANAAN, GRUSSENDORF, HOFFMANN, MASTERMAN, SEVERIN, WALLACH. Würzburg, CURT KABITZSCH, 1914. Prijs 3 mark 50.

Nadat in 1912 door MUHLENS een onderzoekingsreis naar Jeruzalem was ondernomen met het doel de malaria te bestudeeren, welke reis had geleid tot de oprichting van een internationale hygiënische inrichting in die stad, werd in 1913 aan MUCH het verzoek gericht, een dergelijke reis te maken, om aldaar een onderzoek op het gebied der tuberculose in te stellen. MUCH heeft deze opdracht aanvaard en den uitslag daarvan in bovengenoemd werkje nedergelegd, dat tal van belangwekkende mededeelingen bevat, die voor een gedeelte afkomstig zijn van verschillende te Jeruzalem gevestigde artsen.

Onder de bevolking van Jeruzalem kwam vroeger de tuberculose in veel geringere mate voor dan tegenwoordig en het is zeer merkwaardig te zien, hoe verschillend de onderscheidene deelen dezer bevolking zich tegenover de verbreiding der ziekte gedragen. Onder de Joodsche bevolking heerschen bijv. in het algemeen dezelfde toestanden, die wij ook in Europa kennen; dikwijls zijn de verhoudingen nog ongunstiger door den buitengewoon slechten woningstoestand en de nalatigheid der bewoners. Bij het uit Arabië komende gedeelte der Joodsche bevolking is de sterfte wel het allergrootst, heeft de ziekte meestal een buitengewoon snel verloop, terwijl ook het aantal personen, die een positieve reactie van VON PIRQUET vertoonen, het grootst is. MUCH schrijft dit hieraan toe, dat deze menschen afkomstig zijn uit een van tuberculose vrij land, waardoor zij nog nooit (ook als kind niet) met de ziekte in aanraking kwamen, en dientengevolge groote vatbaarheid hebben behouden.

Anders gedragen zich daarentegen de eigenlijke Arabieren. Ook deze komen uit tuberculose-vrije streken, en ook onder hen eischt de ziekte vele slachtoffers. Opvallend echter is het groote aantal chirurgische gevallen en nog opvallender is het feit, dat de reactie van VON PIRQUET onder dit gedeelte der bevolking betrekkelijk dikwijls negatief uitvalt, zelfs bij gevallen van actieve tuberculose, zonder dat dit, zooals men dat in Europa gewend is, wijst op een slechten afloop. Bij verder onderzoek bleek dan ook, dat het uitblijven der reactie niet berust op afwezigheid van tegenstoffen, daar deze in het bloed wel degelijk zijn aan te toonen. MUCH meent, dat wij hier te doen hebben met een eigenaardig raskenmerk der Arabische bevolking.

Door den schrijver worden verder verschillende maatregelen aangegeven, die noodig zijn om de uitbreiding der tuberculose te Jeruzalem tegen te gaan. Zoo is meer gelegenheid tot verpleging in ziekenhuis of sanatorium hoog noodig. Verder moet aan de Joodsche bevolking meer zindelijkheid geleerd worden, aan de Arabieren hun overdreven angst voor de ziekte ontnomen, een angst, die maakt, dat zij alles doen om hun kwaal te verbergen, en zich zelfs ook aan de behandeling onttrekken.

Ook werd door MUCH en zijn medewerkers in verscheidene gevallen een specifieke behandeling (en wel die met de zoogenaamde partiaalantigenen van MUCH) ingeleid. Over den uitslag hiervan valt nog niet veel te zeggen.

De lezing van dit boekje, dat ook nog een en ander over het voorkomen van lepra (die te Jeruzalem een weinig besmettelijk karakter vertoont) bevat, kan zeer worden aanbevolen. Men zal ongetwijfeld den indruk krijgen, dat de stoot, door MUCH en zijn medewerkers gegeven, op den toestand te Jeruzalem een gunstigen invloed zal uitoefenen.

C. L. DEYLL.

Das Herzflimmern, seine Entstehung und Beziehung zu den Herznerven, von Dozent Dr. HABERLANDT. Verlag von GUSTAV FISCHER, Jena 1914. Prijs 40 pf. 11 bldz.

Onze kennis omtrent het delirium cordis is nog steeds beperkt; HABERLANDT heeft — ter gelegenheid van een lezing te Innsbrück — het een en ander omtrent de tegenwoordig heerschende meeningen medegedeeld.

Allereerst de fibrillatie van het zoogdierhart, die, — zooals ons reeds lang uit de proeven van HOFFMANN bekend is —, door sterke tetaniseering en andere prikkels van het hart is te voorschijn te roepen. Dezen toestand kunnen wij nu ook weer kunstmatig laten verdwijnen, waarschijnlijk door de prikkelbaarheid te doen verminderen. Ook een bepaalde „Herzstich” kan fibrillatie veroorzaken, en men zou dus geneigd zijn met KRONECKER aan te nemen, dat in dit geval een centrum van coördinatie wordt beschadigd. Want niemand zal toch gelooven, dat deze toestand optreedt door ischaemie der hartspier ten gevolge van vernauwing der kransvaten na prikkeling van het intracardiale vasomotorencentrum. LANGENDORFF vermocht dan ook later aan te toonen, dat niet ischaemie maar de mechanische prikkel een hoofdrol speelt.

P. H. ENTHOVEN.
